

dr hab. prof. uczelni Włodzimierz Fehler
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
w Siedlcach

Warszawa, 3.07.2023 r.

Recenzja

pracy doktorskiej mgr. inż. Krzysztofa Zaborka pt. „Wzorzec oddziaływań operacji informacyjnych na bezpieczeństwo jednostki i grupy”

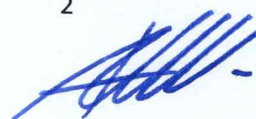
Osiągnięcie i utrzymanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa stanowi jeden z podstawowych problemów dla każdego człowieka zarówno wtedy gdy funkcjonuje on jako jednostka ale także wówczas kiedy jest członkiem mniejszych lub większych grup społecznych. Zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa wymaga systematycznych oraz dobrze zorganizowanych wysiłków dokonywanych na wielu płaszczyznach. Aby działania w tej materii były efektywne powinny być porządkowane i realizowane z uwzględnieniem podmiotowych oraz przedmiotowych aspektów bezpieczeństwa. Współcześnie jednym z kluczowych i ciągle zyskującym na znaczeniu przedmiotowym wymiarem bezpieczeństwa jest bezpieczeństwo informacyjne. Taki stan to wynik rewolucji techniczno-technologicznej, która wprowadziła ludzkość w erę społeczeństwa informacyjnego i spowodowała, że informacja stała się dobrem o kluczowym znaczeniu. Posiadanie odpowiedniej ilości wysokiej jakości zasobów informacyjnych, ich uzupełnianie i modyfikowanie ale także ochrona przed destrukcyjnym oddziaływaniem oponentów, przestępców i wrogów warunkują bezpieczny byt i rozwój tak jednostek jak i państw.

W związku z powyżej zasygnalizowanymi uwarunkowaniami podejmowanie wysiłków badawczych, które mają na celu rozpoznawanie zagrożeń oraz poszukiwanie wydajnych narzędzi oraz skutecznych metod zapewnienia bezpieczeństwa w kontekście informacyjnym jest przedsięwzięciem bardzo ważnym zarówno ze względu na konieczność wzbogacania teoretycznego dorobku nauki jak i z perspektywy egzystencjalnych potrzeb jednostek i grup ludzkich. Należy dodać, że badania tematyki podjętej przez mgr. inż. Krzysztofa Zaborka w kontekście nasilających się obecnie w różnych układach walk informacyjnych oraz systematycznie poszerzającej się informacyjnej domeny wojen rodzą szczególne nadzieje i oczekiwania.

Recenzowana praca doktorska składa się z 163 stron wydruku komputerowego a jej treści zostały zilustrowane przy pomocy 36 rysunków oraz 7 tabel. Rezultaty badań doktorant zaprezentował w układzie strukturalnym na który składa się: wstęp, pięć rozdziałów merytorycznych, zakończenie, bibliografia, spis rysunków oraz spis tabel. Taką konstrukcję rozprawy należy uznać za logiczną i spójną oraz dobrze powiązaną z przyjętymi założeniami badawczymi. W odniesieniu do struktury pracy pojawia się jednak istotna wątpliwość dotycząca umieszczenia na stronach początkowych kolejnych rozdziałów ich streszczeń. Stanowią one swego rodzaju nie ujęte w spisie treści podrozdziały. Takie rozwiązanie jako nie mające merytorycznego uzasadnienia oceniam negatywnie. W kontekście ogólnego kształtu rozprawy podnieść należy także brak naukowych przesłanek dla przedstawiania na początku każdego rozdziału różnych złotych myśli, które nie dość że nic nie wnoszą do merytorycznego nurtu rozważań to są zapisane w sposób niezgodny z zasadami cytowań przyjętymi dla prac naukowych.

Oceniając merytoryczną zawartość wstępu można stwierdzić, że w niezbędnym zakresie zostały w nim zasygnalizowane przesłanki uzasadniające wybór tematyki rozprawy. W czytelny sposób przedstawiona została także charakterystyka poszczególnych rozdziałów dysertacji. Istotnym mankamentem tej części rozprawy jest brak krytycznej analizy i przeglądu stanu badań w zakresie tematyki będącej przedmiotem rozprawy.

Pierwszy rozdział dysertacji mgr. inż. K. Zaborka dotyczy zagadnień metodologicznych. W jego obrębie zaprezentowane zostały: cele badań, źródła i narzędzia badawcze oraz metody badawcze. Jeżeli chodzi o cele badań to autor rozprawy wyróżnił cel główny, grupę 4 celów poznawczych oraz 5 celów użytkowych. Jako cel główny doktorant przyjął opracowanie wzorca teoretycznego oddziaływania operacji informacyjnych na bezpieczeństwo jednostek i grup w cyberprzestrzeni. Nawiązując do wskazanego celu głównego sformułował również główne pytanie badawcze dotyczące możliwości opracowania wzorca teoretycznego oddziaływania operacji informacyjnych na bezpieczeństwo jednostek i grup w cyberprzestrzeni. Autor rozprawy ustanowił ponadto 9 szczegółowych pytań badawczych. W założeniach metodologicznych wylicza również 4 hipotezy badawcze (które de facto mają kształt tez). Należy w tym kontekście krytycznie ocenić to, że mgr inż. K. Zaborek nie wskazał hipotezy (tezy) głównej chociaż w świetle ustanowionego celu głównego i celów szczegółowych powinno to nastąpić. Jako źródła stanowiące bazę działalności badawczej autor wskazał elementy dorobku cybernetyki oraz filozofii neotomistycznej. Zgodnie z treścią wstępu główną metodą badawczą stosowaną przez doktoranta jest analiza i krytyka

piśmiennictwa. Doktorant wskazuje również na użycie metody systemowej, którą w świetle wskazania wcześniej metody głównej należy jak przypuszcza recenzent traktować jako pomocniczą.

Problem zarysowany w głównym celu badań oraz sformułowane na jego podstawie główne pytanie badawcze można uznać za poprawne. Także lista celów szczegółowych jest koherentna z głównym celem badawczym oraz znajduje odzwierciedlenie w treści rozprawy. Pozytywnie należy ocenić również opisy procedury badawczej i zastosowanych metod badawczych. W świetle przedstawionych założeń metodologicznych, które jednoznacznie wskazują, że obiektem zainteresowania doktoranta jest opracowanie wzorca teoretycznego oddziaływania operacji informacyjnych na bezpieczeństwo jednostek i grup w cyberprzestrzeni niezrozumiałym jest pominięcie w tytule rozprawy wspomnianej cyberprzestrzeni. W konsekwencji tytuł sugeruje prowadzenie ogólnych rozważań o bezpieczeństwie jednostki grupy w kontekście oddziaływań informacyjnych co pozostaje w niezgodzie z treścią prowadzonych analiz.

W rozdziale drugim znajdują się rozważania dotyczące właściwości systemu. W ramach pierwszej części tego fragmentu dysertacji doktorant po skonfrontowaniu ujęcia cybernetycznego z metafizyką uprawianą w ramach neotomizmu dokonał dookreślenia właściwości systemów oraz ich zhierarchizowania pod kątem sposobu istnienia. Następnie analizie poddana została kwestia oddziaływań między systemami. W kolejnym fragmencie przedstawiono możliwości konfigurowania w oparciu o niektóre podsystemy konkretnych rodzajów systemów. Ważnym elementem ocenianego rozdziału jest czytelne ukazanie zagadnień związanych z mocą i stanami systemu. Rozdział kończy się wyspecyfikowaniem elementów cyberprzestrzeni które zdaniem mgr. inż. K. Zaborka są istotne z punktu widzenia oddziaływań informacyjnych.

W trzecim rozdziale poświęconym problemom systemów w cyberprzestrzeni przedmiotem badań doktorant uczynił zagadnienia dotyczące systemów substancjalnych oraz addycyjnych. W ramach pierwszego podrozdziału analizie poddany został proces poznawczy i decyzyjny jednostki wraz z aktualizacją wzorca psychocybernetycznego Mariana Mazura. W podrozdziale drugim autor dysertacji dokonał charakterystyk i analiz odnoszących się do systemów addycyjnych. W obrębie tego fragmentu rozprawy doktorant przedstawił rodzaje zasobów odwołując się m.in. do wzorców systemu autonomicznego i systemu zorganizowanego. Ważnym elementem tej części dysertacji jest również opis ogólnego wzorca komunikacji między systemami oraz procesu obsługi zasobów.

Czwarty rozdział rozprawy obejmuje problematykę bezpieczeństwa systemów i komunikatów w cyberprzestrzeni. W pierwszym podrozdziale doktorant podjął próbę jak to ujął, opisu ogólnego bezpieczeństwa, na które składa się zarówno bezpieczeństwo obiektywne, jak i bezpieczeństwo subiektywne. Należy zauważyć iż opis ten nie wyszedł poza granice ogólników i nie dostarczył autorskich ustaleń ani definicji co z punktu widzenia tematyki pracy uznać należy za bardzo istotne niedociągnięcie. Jeżeli chodzi o podrozdział dotyczący bezpieczeństwa informacyjnego to w nim również nie sposób odnaleźć fundamentalnych z punktu widzenia jego tematyki oraz kierunków badań odniesień do tego czym jest współcześnie bezpieczeństwo informacyjne, bezpieczeństwo informacji, bezpieczeństwo informacyjne jednostki czy wreszcie cyberbezpieczeństwo.

W rozdziale piątym którego tytuł brzmi „Wzorzec teoretyczny oddziaływania operacji informacyjnych na bezpieczeństwo jednostek i grup” i tylko nieznacznie różni się od tytułu rozprawy w jego trzech pierwszych podrozdziałach dokonano przedstawienia wyników badań odnoszących się do takich zagadnień jak: operacje informacyjne, wzorzec bezpieczeństwa cyberprzestrzeni wobec operacji informacyjnych, porównanie wzorca do metody pokojowej i wojennej. W ostatnim czwartym podrozdziale porównania wzorca bezpieczeństwa cyberprzestrzeni dokonano w odniesieniu do modelu dywersji ideologicznej stosowanego przez Komitet Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów ZSRR (KGB).

W pierwszej części wspomnianego wyżej rozdziału piątego doktorant na podstawie specjalistycznych dokumentów doktrynalnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej starał się uchwycić istotę operacji informacyjnych. W tym przypadku zwrócić należy uwagę na brak odniesień do innych niż wspomniane dokumenty źródeł. W drugim podrozdziale mgr. inż. K. Zaborek zaprezentował interesujący wzorzec bezpieczeństwa cyberprzestrzeni wobec operacji informacyjnych, składający się z czterech elementów: bezpieczeństwa jednostek, bezpieczeństwa grup, bezpieczeństwa zasobów oraz bezpieczeństwa komunikatów. Doktorant przedstawił kryteria bezpieczeństwa powyższych składowych ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa jednostek. Wyodrębnił również sposób określania trendów bezpieczeństwa jednostek i grup w kontekście operacji informacyjnych. W ostatnich dwóch podrozdziałach autor dysertacji dokonał porównania wzorca z teorią metod pokojowych i wojennych oraz modelem dywersji ideologicznej uprawianym przez KGB przedstawionym przez Jurija Bezmienowa używającego również personaliów Tomas D. Schuman w książce

„Agentura wpływu” Kraków 2020 którą z niewiadomych powodów doktorant usytuował w bibliografii w dziale artykuły.

Analiza treści zawartych w poszczególnych częściach rozprawy umożliwia stwierdzenie, że doktorant posługując się zgromadzonymi w literaturze przedmiotu i materiałach źródłowych informacjami oraz prowadząc autorskie rozważania, które zdaniem recenzenta bardzo często niepoprawnie nazywa opisem przedstawił odpowiednią do założeń badawczych listę ustaleń odnoszących się do węzłowych problemów będących przedmiotem rozprawy.

Bazując na wspomnianych ustaleniach w zakończeniu rozprawy mgr inż. K. Zaborek sformułował oceny wskazujące na to że:

-zrealizował główny cel badań i opracował wzorzec teoretycznego oddziaływania operacji informacyjnych na bezpieczeństwo jednostek i grup w cyberprzestrzeni;

-wzorzec ten został potwierdzony przez porównanie do modelu dywersji ideologicznej KGB opisanej przez J. Bezmienowa;

-hipotezy dotyczące właściwości diagnostycznych i prognostycznych wzorca w zakresie bezpieczeństwa jednostek i grup wobec operacji informacyjnych zostały zweryfikowane pozytywnie na zadanym poziomie ogólności (w tym miejscu recenzent jeszcze raz zwraca uwagę że były to tezy).

Do ważnych efektów doktorant zaliczył również wykazanie rozbieżności między teoriami tworzonymi w ramach Polskiej Szkoły Cybernetyki a filozofią (neo)tomistyczną. Za największą rozbieżność uznał hipotezę Józefa Kosseckiego, iż nie jest możliwa uniwersalna, optymalna konfiguracja norm dla wszystkich ludzi. Jednocześnie doktorant stwierdził, że zidentyfikowane przez niego rozbieżności nie wpływają na wzorzec bezpieczeństwa jednostek i grup wobec oddziaływań operacji informacyjnych, ale wymagają dalszych badań w dziedzinie porównań (neo)tomizmu z Polską Szkołą Cybernetyki. Za celowe uznał również prowadzenie dalszych badań nad:

-bezpieczeństwem jednostek i grup w kontekście toru energomaterialnego;

-operacjonalizacją kryteriów bezpieczeństwa wyróżnionych w ramach wzorca oddziaływań operacji informacyjnych na bezpieczeństwo jednostki i grupy;

-pogłębianiem wzorca i jego weryfikowaniem.

Uwzględniając zawarte w rozprawie analizy oraz charakterystyki-przedstawione w zakończeniu autorskie oceny rezultatów badań, wnioski ogólne oraz wskazówki dotyczące kierunków dalszych badań można uznać za poprawne.

Merytoryczna zawartość treści rozprawy oraz sposób jej systematyzacji pozwala stwierdzić, że doktorant w stopniu dostatecznym, opanował i potrafi stosować podczas przedstawiania rezultatów procesu badawczego, eksplanację oraz predykcję. Jako wadę wykazać należy fakt deklarowania w zbyt wielu miejscach posługiwanie się opisem. Na rzecz pozytywnej oceny poziomu dojrzałości naukowej mgr. inż. K. Zaborka świadczy natomiast poprawny wybór i zastosowanie metod badawczych.

Stosunkowo skromna bo licząca 4 strony bibliografia rozprawy została podzielona na segmenty obejmujące: pozycje książkowe, artykuły oraz źródła internetowe. Podział taki należy uznać za czytelny. Nie można jednak nie zauważyć tego, że autor rozprawy która traktuje o kwestiach bezpieczeństwa informacyjnego pominął publikacje takich autorów jak Tomasz R. Aleksandrowicz, Marek Wrzosek, Andrzej Żebrowski Hanna Batorowska, czy Olga Wasiuta. Widoczny jest również brak dzieł z zakresu metodologii ogólnej oraz metodologii nauk o bezpieczeństwie. Niedostatek tego rodzaju lektury widać chociażby na przykładzie używania form przypisów nieznanymi w ramach nauk o bezpieczeństwie. Negatywnym, przejawem braku znajomości reguł metodologicznych jest również posługiwanie się samymi nazwiskami badaczy z pominięciem ich imion. Sposób sporządzania przypisów obnaża jeszcze jedną słabość warsztatu naukowego autora a mianowicie brak rozróżniania fragmentów cytowanych od zaczerpniętych z określonych źródeł treści przedstawianych w formie przetworzonej. Należy także dostrzec, iż doktorantowi zabrakło umiejętności w zakresie poprawnego stosowania skrótu op. cit. którego używa się samodzielnie a nie w połączeniu ze skrótami tytułów wykorzystywanych źródeł.

W dysertacji w sposób adekwatny do tematyki oraz zakresu prowadzonych analiz używany jest aparat pojęciowy z zakresu nauk o bezpieczeństwie wzbogacony w szerokim zakresie terminologią z obszaru cybernetyki oraz filozofii. Język pracy ma charakter naukowy i nie jest obciążony zwrotami publicystycznymi. Generalnie mimo wskazanych uchybień stopień opanowania warsztatu pisarskiego można ocenić jako zadowalający. Opierając się na powyżej przedstawionych ocenach stwierdzam, że recenzowana dysertacja jest mającą cechy oryginalności propozycją rozwiązania problemu badawczego i zaświadcza o dostatecznym przygotowaniu jej autora do prowadzenia badań naukowych.

Konkluzje

Dokonane w rozprawie analizy oraz wygenerowane na ich podstawie wnioski potwierdzają celowość i znaczenie podjętego problemu tak z perspektywy teoretycznej jak i użytecznej. Przyjęte hipotezy (tezy) oraz zrealizowane w procesie ich weryfikacji badania zostały wykonane z uwzględnieniem podstawowych reguł wymaganych dla prac doktorskich z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Przedstawione w poszczególnych częściach rozprawy rozważania są oparte na niezbędnej z naukowego punktu widzenia bazie źródłowej. Strukturalny kształt oraz treść merytoryczna dysertacji pozwala na stwierdzenie, iż mgr inż. K. Zaborek tak w trakcie konceptualizacji problematyki badawczej jak i na etapie przedstawienia i objaśnienia rezultatów badań starał się łączyć warsztat i podejście właściwe dla nauk o bezpieczeństwie z dorobkiem innych dyscyplin naukowych. Praca zawiera niezbędne elementy nowatorskie i może być przydatna jako materiał źródłowy w dalszych badaniach dotyczących bezpieczeństwa informacyjnego jednostek i grup społecznych.

Wniosek końcowy

Zrealizowany przez mgr. inż. K. Zaborka proces badawczy oraz wypracowane w jego trakcie wnioski pozwalają na pozytywną ocenę zakresu rozpoznania obszaru tematycznego stanowiącego przedmiot badań. Sposób przygotowania, forma prezentacji oraz zawarte w dysertacji treści przy uwzględnieniu sformułowanych uwag krytycznych i zastrzeżeń umożliwiają wyrażenie opinii, że doktorant osiągnął niezbędny minimalny poziom dojrzałości badawczej. Będąc przedmiotem recenzji rozprawę w ostatecznym rezultacie oceniam pozytywnie ale nie jest to ocena wysoka. Konkludując wnoszę do Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego o dopuszczenie mgr. inż. Krzysztofa Zaborka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Włodzimierz Fehler prof. uczelni